

УДК: 330:34:639.2/3(477)

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

Соловійов І.О. – д.е.н., професор, Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Український ринок рибної продукції, на жаль, давно став імпортозалежним. Ситуація щодо власної сировинної бази з кожним роком стає все гіршою та гіршою. За підсумками попереднього року та першого кварталу поточного року надходження в Україну морепродуктів значно зменшилось. Виходом з ситуації, що склалась, може стати відродження сировинної бази. Але попередні спроби відродження вітчизняної аквакультури зазнали поразки. Перш за все, це пов'язано зі старінням рибпромислового флоту, а також з відсутністю державних інвестицій в основний капітал підприємств вітчизняного рибного господарства складають лише 0,05 % від загальної суми, що надходить до агросектору. Як зазначають спеціалісти, середній вік українських суден складає понад 20 років, а технічний знос – понад 80 %. На тепер в галузі збереглось не більше 400 суден. А прогнози на майбутнє не обіцяють покращення ситуації,

Стан вивчення проблеми. Сьогодні промислові судна України добувають в основному кільку, тюльку, сардину, скумбрію, ставриду, тріску. Але за останні роки вилов значно зменшився порівняно з попередніми роками. Державне регулювання галузі носить доволі фрагментарний характер.

Методика досліджень. Загальний методологічний підхід до дослідження ринку рибопродуктів України впливає із економічних законів, чинного законодавства та фактичного стану діяльності суб'єктів цього ринку. При проведенні дослідження використовувались загальнонаукові методи, такі, як спостереження, порівняння, а також загальноприйняті в економічній теорії методи: статистичні, економіко-математичні та соціологічні.

Результати досліджень. Саме тому Україна активно імпортує рибу та рибопродукти. За період з 2006 по 2012 рік обсяг імпорту перевищив обсяг експорту приблизно в 155 разів, і це зрозуміло, адже, на жаль, Україна не настільки багата на рибу та рибопродукти, як, наприклад Китай, який за останні кілька років став лідером в цій галузі. Так, у 2012 році з Китаю до України було завезено риби та рибопродуктів на загальну суму близько 5 млн. дол. США. Риба імпортується також з таких країн, як Японія, Таїланд, Норвегія, Ісландія, США, В'єтнам, Литва та ін. Експортуються риба та рибопродукти в основному до таких держав як Росія, Польща, Молдова, Білорусь. В першому кварталі 2012 року по відношенню до четвертого кварталу 2010 року імпорт риби на територію України зменшився на 4 %. Темпи зменшення даного показника у порівнянні з першим кварталом 2010 року були більш істотними і склали 44 %. Об'єм виробництва риби в першому кварталі 2011 по відношенню до 4 кварталу 2012 року зменшився на 12 %, а по відношенню до 1 кварталу 2012 – зменшився на 54 %.

Але, попри все це, відмовитись від вживання риби ми не можемо, тому що її користь та незамінність для організму людини поза сумнівом. У світі не так багато продуктів, багатих на корисні для серця та судин омега-3 жирні кислоти та незамінні амінокислоти, які мають високу харчову цінність та фізіологічну активність і вкрай важливими для міжклітинних процесів. У рибі ж вони містяться в надлишку, так само як і вітаміни А, D, Е, залізо, фосфор, цинк, кальцій, селен та ін. Корисні властивості цього продукту вже давно використовуються дієтологами, особливо у випадках захворювань шлунку та проблем із щитовидною залозою. Також риба є важливим джерелом високоякісного білка, який містить усі необхідні для людини незамінні амінокислоти (в тому числі метіонін). Перевагою рибного білка є низький вміст сполучної тканини, що забезпечує її високу засвоюваність (93-98 %).

В умовах розвитку світового ринку спостерігається збільшення споживання риби через її популярність та доступність у порівнянні з іншими видами продуктів тваринного походження, збільшення споживання делікатесних рибопродуктів та збільшення популярності промислових риб малих розмірів через їх низьку вартість [1, с.54].

Споживання риби та рибопродуктів у світі зростає, в основному це відбувається через збільшення чисельності населення, незначна частка – через зростання споживання на душу населення.

Можна стверджувати, що стрімкими темпами зростає і ціна на рибу та рибопродукти. Це впливає на обсяги вартісного вираження експорту і його частку у світовій торгівлі.

Через виснаження запасів світового океану країнами-постачальниками риби та рибопродуктів у 1995 була прийнята стратегія розвитку штучної аквакультури. Таким чином риболовні країни намагалися зберегти світові запаси риби та рибопродуктів, а також забезпечити їх якісне відтворення. Відповідна домовленість була укладена країнами-експортерами риби та рибопродуктів на засіданні Генеральної Асамблеї ООН у 1996 року. Підписання угоди відбулося на основі взаємодопомоги і взаємної вигоди між країнами. Члени об'єднання країн-експортерів мають допомагати і заохочувати розвиток штучного вирощування риби та рибопродуктів на власній території, а також можуть здійснювати спільні з іншими державами програми, укладати договори, ділитися новітніми технологіями у даній сфері. Також країни можуть отримувати матеріальну і технічну допомогу від ООН чи безпосередньо від інших членів угоди [1, с.56].

Обраний курс розвитку штучного вирощування риби виправдав себе, кожного року його частку стабільно зростає, тим самим допомагає зберегти і відтворити природні запаси.

В той час як країни, що розвиваються, але не є найменш розвинутими, постачають 65% рибопродуктів світової торгівлі, частка найменш розвинутих країн залишається на рівні одного відсотка. Китай в даний час є найбільшим експортером рибної продукції та основним суб'єктом у рибопереробці.

Оцінка та розрахунок динаміки торгівлі рибою та рибопродуктами є дуже важливою задачею для нормального розвитку і функціонування цієї галузі господарства України. На сьогодні рівень вилову риби та добування рибопродуктів суднами під Державним прапором України знаходиться на рівні 147 тис. тонн, в морських водах України – 67 тис. тонн, у внутрішніх водоймах - на

рівні 42, 2 тис. тонн. В останнє десятиліття рівень споживання риби та морепродуктів майже досяг рівня 80-х років. В останньому такий рівень споживання забезпечується за рахунок імпорту.

Стримуючим фактором при здійсненні торговельних операцій залишаються нетарифні заходи регулювання – ветеринарні і санітарні бар'єри і швидкість змін законодавства ЄС. Деякі держави в змозі фінансувати такі зміни за рахунок уряду (бюджету), але далеко не усі держави можуть собі дозволити такі масштабні витрати.

Більшість українських підприємств потребують модернізації та впровадження систем якості та інвестування коштів у модернізацію існуючих та побудову нових сучасних потужностей, оскільки у рибного господарства України є суттєві можливості. Але на даний період часу рибне господарство нашої держави перебуває у депресивному стані.

Тому з метою підвищення ефективності функціонування галузі Постановою Кабінету Міністрів України від 2 листопада 2006 року № 1523 було утворено Державний комітет рибного господарства України. Слід зазначити, що погіршення показників діяльності рибогосподарської галузі у 2007 році відбувалося внаслідок її реструктуризації. Наслідки цих дій відчутні ще й нині, що зумовлює потребу внесення змін до багатьох нормативно-правових актів стосовно ліцензійних умов, безпеки мореплавства, підтримки виробника та ін. Крім того, окремі центральні органи виконавчої влади, внаслідок бажання розширити сфери власного впливу, здійснюють систематичні спроби проведення перерозподілу державних повноважень і функцій Державного комітету рибного господарства України [2, с.132]. Основні вимоги, на які звертають увагу комісії з ЄС і представники СОТ, – це відсутність чіткої розмежованості щодо відповідальності й узгодженості дій між Міністерством охорони здоров'я України, Державним департаментом ветеринарної медицини та Держспоживстандартом України. При цьому, треба зазначити, що Держкомрибгосп, як орган державної влади в галузі рибного господарства не має повноважень щодо відповідальності за якість харчових рибних продуктів, постачання, переробки та участі інспекторів у роботі на продовольчих ринках України. Будь-які дії, що перешкоджають функціонуванню цілісного комплексу промислового рибальства, неодмінно призводять до негативних наслідків.

Протягом останніх семи років, відповідно до плану роботи й затверджених заходів, здійснювались функції державного управління й контролю в межах компетенції. За період реорганізації в рибній галузі вже є можливість оцінити ефективність ужитих заходів та реформ за даний період часу. Звертає на себе увагу те, що протягом останніх років вилов риби й видобуток морепродуктів в Україні щорічно зменшується на 5–10%.

Важливим підрозділом галузі є органи рибоохорони, які виконують державні функції щодо охорони, відтворення, використання водних живих ресурсів та регулювання рибальства. Щорічно державними інспекторами рибоохорони викривається понад 70 тис. порушень правил рибальства, вилучається понад 50 тис. одиниць сіткових знарядь лову та великої кількості незаконно виловленої риби. На превеликий жаль сучасні соціологічні негаразди нашого суспільства змушують багатьох людей порушувати Правила рибальства. Це простежується не лише статистично (у вигляді збільшення рік у рік кі-

лькості викритих порушень), а й при аналізі інформації стосовно порушників Правил рибальства – чимало затриманих осіб не має постійного працевлаштування. Основним негативним фактором, який не дає змоги здійснювати рибоохоронні заходи більш ефективно, є низький рівень матеріально-технічного забезпечення органів рибоохорони, що унеможлиблює повноцінний контроль за використанням риби та інших водних живих ресурсів [3,с.49]. Організації та приватні підприємці, які ведуть промисловий лов риби, мають сучасні плавзасоби, потужні імпортні двигуни, тоді як переважна більшість територіальних органів забезпечена вітчизняною технікою (в обсягах значно менших, ніж це потрібно), що вже фізично й морально застаріла. Ці фактори призводять до того, що реальні обсяги незаконного вилученої риби майже втричі перевищують офіційні звітні дані, при цьому знищується сировинна база рибного господарства. Певні позитивні зрушення в рибному господарстві, в силу об'єктивних і суб'єктивних причин і обставин, не зумовили значного підвищення ефективності виробництва. Це викликано насамперед:

- безсистемністю й некомплексністю розв'язання завдань рибної галузі за період реформ в Україні. Нарівні з реформуванням відносин власності, запровадженням нових організаційно-правових форм господарювання не створено відповідних фінансово-економічних механізмів для обслуговування рибного сектору економіки та допомоги у його стабільному розвитку; за останні роки окреслилася стала тенденція щодо зменшення експорту рибопродукції, але в той же час зростає обсяг імпорту рибної продукції з багатьох країн світу, хоча попит можливо було б частково задовольнити своїми потужностями;

- підприємства рибного господарства через важкий фінансовий стан не мають змоги замовляти нові судна й модернізувати наявні, а система кредитування в державі не дає змоги залучати кредити на економічно вигідних умовах;

- не налагоджено постачання риби й морепродуктів з віддалених районів промислу на внутрішній ринок через складну структуру зв'язків з цими районами;

- низькою ефективністю використання сировинних ресурсів рибогосподарських водних об'єктів Світового океану [4,с.54].

Крім того, останнім часом спостерігається зниження обсягів зариблення водних об'єктів загальнодержавного значення. Основною причиною цього є недостатнє виділення державних коштів на компенсацію витрат, пов'язаних з вирощуванням посадкового матеріалу цінних видів риб. Вцілому, що позиція Держкомрибгоспу на міжнародному рівні була досить активною, але, безумовно, потребує посилення з метою імплементації в рибне господарство нових норм законодавства та інструментів державної підтримки [4,с.57].

Висновки. Отже, слід зазначити, що попри сформовану неповною мірою структуру і штатну чисельність Комітету і те, що галузь у цілому перебуває в кризовому стані, вже є тенденції до позитивних зрушень у рибному господарстві. Подальша політика має бути спрямована на зменшення заборгованості з виплати заробітної плати, створення сприятливих інвестиційних умов для розвитку бізнесу та збільшення експорту риби та рибопродукції на світовий ринок.

Новому Уряду України необхідно усвідомити, що розвиток риболовецького флоту, портів та пов'язаною з цим суднобудування мають бути внесені

складу стратегічної концепції розвитку національної економіки. Інтенсивний інформаційний обмін між рибною індустрією і державною політикою здатні забезпечити Україну сучасною господарською системою світового рівня. Тому для подальшого розвитку рибної галузі Уряд України має перейти від пасивного спостереження до конкретних дій і здійснити наступне:

- оновити основні засоби виробництва, знос яких вже досяг 80%;
- відрегулювати на законодавчому рівні діяльність імпортерів в інтересах власного виробника;
- на законодавчому рівні відрегулювати питання податкового законодавства з метою стимулювання розвитку галузі;
- нарощувати платоспроможність населення країни з метою підвищення обсягів споживання рибної продукції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Романов А.К. Узагальнені наукові підходи до регулювання економіки // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. - 2009. - №4. - С. 114.
2. Литовченко А.В. Сучасний стан тарифного регулювання імпорту рибної продукції в Україні // Матеріали міжнародного Форуму молодих вчених "Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи". - Х.: ХНСТГУСГ, 2007. - С. 287.
3. Буряк І.В. Ринок риби та рибопродуктів України / І.В. Буряк // Аграрна наука. - 2008. - Вип. 63. - С. 98.
4. Дакас К. Ловись, рибка, рибка велика і прибуткова / К. Дакас // Київський телеграф. - 2009. - № 34. С. 102.

УДК: 338.4

ЗНАЧЕННЯ БЕНЧМАРКІНГУ В ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

*Танклевська Н.С. – д.е.н., професор,
Голович Н.М. – аспірант, Херсонський ДАУ*

Постановка проблеми. Розвиток ринкового механізму господарювання сільськогосподарських підприємств викликав необхідність пошуку новітніх методів, механізмів та напрямів забезпечення економічної безпеки функціонування підприємств. Для досягнення найкращих результатів необхідно врахувати провідний досвід інших господарюючих суб'єктів, що дозволить оцінити можливі ризики, сценарії розвитку і, як наслідок, знизити вплив негативних факторів на власне підприємство. У питанні забезпечення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств бенчмаркінг дає змогу провести практичний аналіз ефективності тієї чи іншої технології, можливий рівень рентабельності нового виду діяльності або прибутковості альтернативних напрямів діяльності та сегментів ринку, а також оцінити типові помилки конкурентів.